

Lietuvos piliečių atstovavimas Europos Parlamente: tarp europinių ir nacionalinių interesų

Sima Rakutienė

Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto docentė,
vyresnioji mokslo darbuotoja, Regionistikos katedros vedėja
El. paštas: sima.rakutiene@vdu.lt

Ingrida Unikaitė-Jakuntavičienė

Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto docentė,
vyresnioji mokslo darbuotoja
El. paštas: ingrida.unikaite-jakuntaviciene@vdu.lt

Santrauka. Straipsnyje analizuojama europinių ir nacionalinių interesų kolizijos problema Europos Parlamento nario veikloje. Tyrimo metu ieškama atsakymų į klausimus, kas nacionalinių ir europinių interesų kolizijos atveju daro įtaką EP narių apsisprendimui, balsojuojant EP plenarinėse sesijose, ir kiek Lietuvoje rinktiems EP nariams yra svarbūs juos išrinkusių piliečių interesai, nacionalinių partijų interesai ar europiniai politinių grupių interesai. Siekiant tikslo, visų pirma atliekama mokslinės literatūros apie interesų atstovavimą Europos Parlamente, interesų kolizijos problematiką analizė. Toliau aptariamas „dviejų lygmenų žaidimo“ teorinis modelis, kuris pritaikomas analizuojant EP nario veiklą. Antroje straipsnio dalyje atliekama Lietuvos atvejo studija, analizuojant atliktų pusiau struktūruotų interviu su EP nariais, duomenis, kiekybinės reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos ir kitus kiekybinius duomenis. Rezultatai rodo, kad Lietuvoje išrinkti EP nariai, kaip ir kitose šalyse rinkti EP nariai, susiduria su interesų kolizijos problema. Tyrimas taip pat atskleidė, jog EP nario sprendimas, kaip balsuoti EP plenarinėje sesijoje, priklauso ne tik nuo to, ar jis yra opozicinės ar valdančiosios partijos narys, bet ir nuo jo asmeninių nuostatų*.

Reikšminiai žodžiai: Europos Parlamentas, nacionaliniai interesai, europiniai interesai, piliečių atstovavimas, Europos Sąjungos politinė sistema.

* Mokslinį tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutartis Nr. S-LIP-19-65). Šiame straipsnyje yra publikuojami vykdomo mokslinio projekto „Lietuvos piliečių ir interesų atstovavimas Europos Parlamente“ pirmojo etapo rezultatai.

Received: 20/03/2020. **Accepted:** 04/08/2020

Copyright © 2020 Sima Rakutienė, Ingrida Unikaitė-Jakuntavičienė. Published by Vilnius University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Representation of Lithuanian Citizens in the European Parliament: Between European and National Interests

Abstract. The article analyzes the problem of conflict of European and national interests in the activities of a Member of the European Parliament (MEP). The study seeks answers to the following questions: what factors impact the decision and voting of EP members, elected in Lithuania, in the plenary sessions in the cases of collision of interests, and to what extent the interests of the electorate, national parties, or European political groups are important to MEPs elected in Lithuania. To achieve the goal, first, a review of the scientific literature on the representation of interests in the European Parliament, the issues of conflict of interests is carried out. Next, the theoretical model of the “two-level game,” which is applied in the analysis of an MEP’s activities, is discussed. In the second part of the article, a Lithuanian case study is carried out, analyzing the data of semistructured interviews with MEPs, results of public opinion poll of the Lithuanian population, and other quantitative data. The results show that MEPs elected in Lithuania, like the MEPs elected in other countries, face the problem of a conflict of interests. The inquiry also revealed that an MEP’s decision on how to vote in an EP plenary session depends not only on whether they are a member of the opposition or the ruling party, but also on their personal preferences.

Keywords: European Parliament, ideological, national, European interests, citizens representation, EU political system.

Įvadas

1979 m. įvykę pirmieji tiesioginiai Europos Parlamento (toliau EP) rinkimai sudarė prielaidas šios institucijos politinių galių plėtrai ir legitimacijai. EP pirmtakei – Europos Parlamentinei Asamblėjai – pavyko išplėsti šios institucijos galias biudžeto tvirtinimo procedūroje¹. Vis dėlto ištiesus dešimtmečius Europos Parlamentas politinės galios požiūriu buvo silpna, labiau konsultacinio pobūdžio Europos Sąjungos (toliau ES) institucija, kurios kompetencijos didėjo palaipsniui. XXI amžiaus pradžioje, 2009 m., ratifikavus Lisabonos sutartį, Europos Parlamentas tapo viena svarbiausių ES institucijų. Šiuolaikinis Europos Parlamentas turi simetriškas legislatyvos galias Ministrų Tarybos (t. y. valstybių narių) galioms pagal įprastinę teisėkūros procedūrą ir siekia vis stipriau save pozicijuoti netgi tarptautinėje politikoje. Taigi prirėmė beveik keturių dešimtmečių, kol ši instituci-

¹ Debates of the European Parliament. Sitting of Wednesday, 18 July 1979, p. 21–22. European Parliamentary Research Service, archives. Visited 2019 December, 02–06.

ja „normalizavo“² savo vietą Europos Sąjungos politinėje sistemoje ir dramatiškai transformavo savo vaidmenį iš buvimo „tuščio plepėjimo“ vieta iki gana svarbaus valstybių narių vyriausybėms ES legislatyvos kūrimo žaidėjo. Nors Europos Parlamento galios padidėjo, tam tikrais aspektais (dažnos tarpinstitucinės kovos su kitomis ES institucijomis dėl savo pozicijos; EP neturi iniciatyvos teisės ir negali formuoti europinės darbotvarkės; EP reikia didelės koalicijos tarp dviejų didžiausių politinių grupių, jei nori turėti bendrą poziciją, kad būtų išgirstas politikos formavimo procese; EP mažėja skirtis tarp kairės ir dešinės ideologijų, o kartu darosi sunku paaiškinti debatus bei sprendimus, kas „pastatyta ant kortos“, rinkėjams), jis dar nėra „normalus“³. Svarbu ir tai, kad Europos Parlamentas, būdamas formaliai viena iš ES institucijų, vis dėlto yra sudaromas iš atskirose ES valstybėse rinktų EP narių, kurie dažnai suvokiami kaip nacionaliniai atstovai, turintys atstovauti savo šalių rinkėjų interesams, o ne bendriems europiniams interesams (tai rodo įvairių apklausų rezultatai). Būtent dėl to vis svarbesnis tampa klausimas – kas turi galią Europos Parlamente ir kieno interesams atstovauja ES valstybėse narėse išrinkti EP nariai?

Pierre'o Hausemerio penkiolikoje šalių atliktos EP narių apklausos duomenys (į apklausą dar nebuvo įtraukti EP nariai, išrinkti Vidurio Rytų Europos valstybėse, nes apklausa buvo atlikta anksčiau nei jos įstojo į ES) rodo, kad, paklausti, kaip patys mano, kam turi atstovauti, teigė, jog jie atstovauja nacionalinės partijos rinkėjams (67 proc.) ir savo valstybės gyventojams (70 proc.). Tik mažiau nei pusė – 41 proc. nurodė, kad atstovauja visiems Europos Sąjungos gyventojams⁴. Kaip matyti iš šios studijos, apklausti EP nariai mano, kad pagrindinė jų užduotis yra atstovauti savo valstybės piliečiams

² Brack N., Costa O., „Introduction: The European Parliament at a Crossroad“, *The Journal of Legislative Studies* 24 (1), 2018, p. 3.

³ Ibid., p. 3–4.

⁴ Hausemer P., „Participation and Political Competition in Committee Report Allocation: Under what Conditions do MEPs represent Their Constituents?“, *European Union Politics* 7 (4), 2006, p. 508.

ir jų interesams, o visų europiečių interesus laiko mažiau svarbiais, nors Europos Parlamento nario mandatas jiems suteikia nepriklausomumo garantiją. Tačiau kaip iš tikrųjų elgiasi EP nariai, jei nacionaliniai interesai (šiam straipsnyje nacionaliniais interesais yra laikomi politiniai prioritetai ir pozicijos, suformuluotos nacionaliniu lygiu (nacionalinės vyriausybės arba politinės partijos, arba nacionalinės interesų grupės)) skiriasi nuo europinių interesų (tekste europiniais interesais yra laikomi tie politiniai prioritetai, pozicijos, kuriuos suformuluoja konkreti politinė grupė ir (ar) frakcija Europos Parlamente, kuriai priklauso EP narys)? Ar Lietuvoje išrinktiems Europos Parlamento nariams tenka susidurti su interesų kolizijos problema?

Lietuvoje iki šiol nėra atliktų išsamių mokslinių EP narių veiklos ir atstovavimo tyrimų. EP narių balsavimą ir Lietuvoje rinktų dviejų kadencijų EP narių balsavimo ypatumus yra analizavusi tik Dorota Skusevičienė⁵. EP narių atstovavimo tam tikriems interesams ir šių interesų sankirtos klausimas nėra analizuotas. Daugiau dėmesio Lietuvos tyrėjų darbuose iki šiol buvo skiriama Lietuvos ir jos nacionalinių interesų atstovavimui Ministrų Taryboje⁶, ypač Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai įvertinimui⁷. Gediminas Vitkus ir Jūratė Novagrockienė tyrė Lietuvos nacionalinio intereso atstovavimo ir gynimo problematiką Europos Sąjungos Taryboje. Jie, tuo metu vertindami Lietuvos trejų metų narystę ES, teigė, kad: „<...> Lietuvos interesai pasižymi gana siaura specializacija, todėl ji tebelieka mažai kuo „įdomi“ sprendimų priėmimo ES branduolio šalims. <...> ne visada per trejus narystės metus Lietuvos atstovai aiškiai ir tiksliai žinojo, ko jie turėtų siekti, dirbdami ES Tarybos darbo grupėse.“⁸ Ramūnas Vilpišauskas, Bruno

⁵ Skusevičienė D., „Europos Parlamento narių balsavimas: kodėl jie yra lojalūs nacionalinėms valstybėms?“, *Politologija* 2 (58), 2010, p. 48–71.

⁶ Vitkus G., Novagrockienė J., „Lietuvos įtaka ES Tarybos sprendimams“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2007*, p. 91–120.

⁷ Vilpišauskas R., Vandecasteele B., Vaznonytė A., „The Lithuanian Presidency of the Council of the European Union advancing Energy Policy and Eastern Partnership Goals: Conditions for Exerting Influence“, *Lithuanian Foreign policy Review*, 2015, p. 11–37, <<http://lfpr.lt/wp-content/uploads/2015/09/LFPR-29-Vilpisauskas.pdf>>.

⁸ Vitkus, Novagrockienė, p. 119.

Vandecasteele'ė ir Austė Vaznonytė, analizuodami Lietuvos potencialą daryti įtaką pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai metu 2013 m., t. y. praėjus beveik dešimtmečiui Lietuvos narystės ES, išskyrė dvi politines sritis – a) energetikos politiką ir b) santykius tarp ES ir Rytų partnerystės šalių⁹. Abu šie moksliniai tyrimai išskiria panašias Lietuvos europinių prioritetų kryptis nuo pat šalies narystės Europos Sąjungoje pradžios, pažymėdami, jog Lietuva daug dėmesio skiria Europos kaimynystės politikos įgyvendinimui. Ar Lietuvoje išrinkti Europos Parlamento nariai taip pat siekia panašių prioritetų ir interesų gynimo Europos Parlamento erdvėse?

Straipsnyje siekiama nustatyti, kaip Europos Parlamento nariai savo veikloje sprendžia europinių ir nacionalinių interesų susidūrimo problemą. Siekiant minėto tikslo, visų pirma atliekama mokslinės literatūros analizė, atkreipiant dėmesį į EP narių atstovavimo bei kolizijos tarp europiniu ir nacionaliniu lygiu suformuluotų prioritetų sprendimo problematiką. Antroje dalyje, pasitelkiant Lietuvos atvejį, analizuojami pusiau struktūruotų kokybinių interviu su Europos Parlamento nariais, išrinktais Lietuvoje, duomenys. Straipsnyje taip pat analizuojami kiekybiniai duomenys: autorių užsakymu „Spinter tyrimai“ atliktos reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos duomenys, tarptautinio tyrimo centro „Votewatch.eu“ ir kiti duomenys. Tyrimo metu ieškoma atsakymo į šiuos klausimus: ar Lietuvoje išrinkti Europos Parlamento nariai susiduria, o jei taip, kaip dažnai su interesų kolizijos problema? Kas kolizijos atveju daro įtaką jų apsisprendimui balsuojant EP plenarinėse sesijose?

1. Europinių ir nacionalinių interesų atstovavimas Europos Parlamente mokslinių tyrimų kontekste

Šiame skyriuje aiškinamasi, kaip Europos Parlamento nariams savo veikloje ir balsuojant tenka derinti skirtingus savo valstybės piliečių, nacionalinės partijos ir EP politinės grupės interesus.

⁹ Žr. Vilpišauskas, Vandecasteele, Vaznonytė, p. 11–37.

Europos Parlamentas, palyginti su Europos Sąjungos Taryba, yra kitokio pobūdžio ES politinė institucija¹⁰. Ministrų Taryba (ES Taryba) laikoma tarpvyriausybine ES institucija, kurioje nuolat vyksta skirtingų ES valstybių narių interesų kolizija. Toks yra šios institucijos nuolatinis būvis. O Europos Parlamentui nuo pat šios institucijos pirmtakės – Europos Parlamentinės Asamblėjos – įsteigimo buvo projektuojamas kitoks vaidmuo – kad ji taptų bendrų europinių interesų formulavimo vieta. Būtent dėl šios priežasties valstybėse narėse išrinkti Europos Parlamento nariai jungiasi į politines grupes pagal ideologiją, bet ne nacionalinę delegaciją. Europos Parlamento nario nepriklausomumo principas teigia, jog „vykdydami savo įgaliojimus, Europos Parlamento nariai negali būti varžomi jokių valstybių ar asmenų nurodymų“¹¹.

Vis dėlto empiriniai tyrimai rodo, jog Europos Parlamento narys nėra visiškai laisvas, jo sprendimai ir balsavimas gali priklausyti nuo nacionalinės partijos ir savos valstybės piliečių interesų¹² bei nuo EP politinių grupių formuluojamų europinių interesų¹³. Taigi Europos Parlamento nariai savo politiniais veiksmais ir sprendimais turi „pamaloninti“ skirtingas grupes: politinę partiją, rinkėjus¹⁴, taip pat atliepti EP politinės frakcijos vadovybės nurodymus. Žinoma, atskirų Europos Parlamento narių pasirinkimai, kaip veikti, taip pat priklauso nuo jų individualių asmeninių karjeros planų, jų ryšio su politinės partijos vadovybe, netgi institucinių ir finansinių politinės partijos išteklių¹⁵.

¹⁰ Laffan B., „The European Parliament in Turbulent Political Times: Concluding Reflections“, *Journal of European Integration* 41 (3), 2019, p. 405–416.

¹¹ Europos Parlamentas, <<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20090302STO50535+0+DOC+XML+V0//LT>>, 2020-04-28.

¹² Farrell D. M., Scully R., „The European Parliament: One Parliament, Several Modes of Political Representation on the Ground?“, *Journal of European Public Policy* 17 (1), 2010, p. 36–54.

¹³ Costello R., Thomassen J., Rosema M., „European Parliament Elections and Political Representation: Policy Congruence between Voters and Parties“, *West European Politics* 35 (6), 2012, p. 1226–1248.

¹⁴ Finke D., „Domestic-level Parliamentary Scrutiny and voting Behaviour in the European Parliament“, *Government and Opposition* 49 (2), 2014, p. 207–231.

¹⁵ Ibid., p. 207–231.

Kai kuriais tyrimais (S. Hix¹⁶, A. Rasmussen¹⁷, B. Lindbergo¹⁸, P. Hausemerio¹⁹, T. Raunio ir M. Wibergo²⁰, M. Mühlböck²¹) nustatyta, kad EP narys negali atsiriboti nuo savo nacionalinės politinės partijos ir jos skelbiamų interesų.

Pavyzdžiui, Monika Mühlböck aiškinosi, kiek nacionalinės politinės partijos bando kontroliuoti savo narius, išrinktus į EP²². Atliktas tyrimas parodė, kad nacionalinių partijų siekiai kontroliuoti EP narius skiriasi ir priklauso nuo valstybių ir partijų. Nors ir gali būti pastebimas tam tikras kontrolės mechanizmo poveikis, EP nariai vis dėlto yra labiau linkę balsuoti kartu su EP politine frakcija. Kaip paaiškėja iš analizės, nacionalinėms partijoms itin svarbu, kad jų atstovas EP balsuotų atsižvelgdamas į jų interesus tada, kai pasiūlymai, kurie svarstomi EP, sulaukia išskirtinio žiniasklaidos dėmesio ir tampa žinomi bei aktualūs valstybės gyventojams.

Taigi, nors EP mandatas suteikia nepriklausomumo garantiją, EP nario ryšys su savo nacionaline politine partija išlieka glaudus, ypač jei jis siekia politinės karjeros ateityje. Kaip teigia Tapio Raunio ir Matti Wibergas, „[S]varbiausia, kad nacionalinės partijos kontroliuoja kandidatų atranką ir todėl europarlamentarui, siekiančiam perrinkimo ir tęsti savo karjerą [Europos Parlamente – aut. past.], reikia išlikti lojaliam savo nacionalinei partijai tokiose situacijose, kai jo grupės [Europos Parlamente – aut. past.] ir jo nacionalinės partijos

¹⁶ Hix S., „Towards a Partisan Theory of EU politics“, *Journal of European Public Policy* 15 (8), 2008, p. 1254–1265.

¹⁷ Rasmussen A., „Party Soldiers in a Non-partisan Community? Party Linkage in the European Parliament“, *Journal of European Public Policy* 15 (8), 2008, p. 1164–1183.

¹⁸ Lindberg B., „Are Political Parties controlling Legislative Decision-making in the European Parliament? The Case of Services Directive“, *Journal of European Public Policy* 15 (8), 2008, p. 1184–1204.

¹⁹ Hausemer, p. 508.

²⁰ Raunio T., Wiberg M., „Controlling Outcomes: Voting Power in the European Parliament 1979–2000“, *Journal of European Integration* 24 (2), 2002, p. 75–90.

²¹ Mühlböck M., „National versus European: Party Control over Members of the European Parliament“, *West European Politics* 35 (3), 2012, p. 607–631, DOI: 10.1080/01402382.2012.665743.

²² Ibid., p. 607–631.

politinės pozicijos būna skirtingos²³. Kitos studijos (D. Finke'ės²⁴, M. Mühlböck²⁵, J. Thiemo²⁶, J. B. Slapino ir S. O. Prokscho²⁷) taip pat patvirtina, kad Europos Parlamento narių balsavimo elgsena ne visada yra paremta ideologiniais motyvais, nes parlamentarai dažnai nerimauja dėl savo perrinkimo šansų, tolesnės karjeros ir žino, kad partija gali juos apdovanoti arba nubauti. Be to, R. Lindstadto, J. B. Slapino ir R. J. Vander Wieleno tyrimas²⁸ rodo, kad EP narių balsavimas gali priklausyti ir nuo EP nario kadencijų skaičiaus. Šie autoriai nustatė, kad ištikimiausi EP politinių grupių nariai yra dirbantieji pirmąją kadenciją, nes jie dar tik mokosi prisitaikyti prie naujų pareigų. Kelias kadencijas dirbantys EP nariai dažniau linkę atsižvelgti į nacionalinius interesus ir išdrįsta ne visada laikytis EP politinės grupės linijos.

Tyrimai taip pat rodo, kad kontrolė tikrai egzistuoja, nes, kaip nustatė Danielis Finke'ė, tik 16 proc. EP narių iš valdančiųjų partijų atsakė, jog niekada negavo nacionalinės partijos instrukcijų²⁹, ir net 34 proc. opozicinių partijų EP narių nurodė, kad nebuvo instruktuojami. „Tik 8 proc. EP narių iš valdančiųjų partijų atsakė, kad jie nėra gavę nacionalinės vyriausybės instrukcijų, kaip balsuoti. Iš opozicinių partijų net 22 proc. EP narių nurodė, kad negauna instrukcijų. Matyti, kad nacionalinių partijų EP narių balsavimo kontrolė skiriasi – priklauso nuo nacionalinės partijos užimamos pozicijos nacionalinėje politikoje. Apskritai dauguma EP narių kartais gauna prašymų ar nurodymų

²³ Raunio, Wiberg, p. 75–90.

²⁴ Finke, 2014, p. 207–231.

²⁵ Mühlböck, 2012.

²⁶ Thiem J., „A Supranational Elite (in the Making)? Agency Relations in the European Parliament and the Role of National Parties“, paper prepared for the ECPR Joint Sessions of Workshops, Helsinki, May 2007.

²⁷ Slapin J. B., Proksch S. O., „Look who's talking: Parliamentary Debate in the European Union“, *European Union Politics* 11 (3), 2010, p. 333–357.

²⁸ Lindstadt R., Slapin J. B., Vander Wielen R. J., „Adaptive Behavior in the European Parliament: Learning to Balance Competing Demands“, *European Union Politics* 13 (4), 2012, p. 465–486.

²⁹ Finke D., „Bicameralism in the European Union: Parliamentary Scrutiny as a Tool for reinforcing Party Unity“, *West European Politics* 40 (2), 2017, p. 275–294.

iš savo partijų ar vyriausybės, kaip balsuoti Europos Parlamente tam tikrais klausimais, o opozicinių partijų atstovų dauguma tokių nurodymų negauna.“³⁰ Kitame moksliniame projekte Heidelbergo universiteto profesorius D. Finke'ė, atlikęs europinių ir nacionalinių prioritetų susidūrimo problematikos tyrimą ir jį pritaikęs Vokietijos bei Čekijos europarlamentarų veiklos atvejams, pabrėžia, kad „[E]uroparlamentarai, priklausantys valdančiosioms politinėms partijoms nacionalinėse vyriausybėse ir susidūrę su kolizija tarp to, kokios legislatyvos pozicijos siekia jų politinės grupės vadovybė EP ir jų nacionalinė partija, yra kur kas labiau linkę nesilaikyti EP politinės grupės instrukcijos. O europarlamentarai, priklausantys opozicinei politinei partijai nacionalinėje politikoje, mažiau susiduria su tokia problema, ir tai susiję su tuo, kad tokioms politinėms partijoms dažniau būdinga „politinė tyla“³¹ EP nagrinėjamaiais politiniais klausimais.

Nors matyti, kad Europos Parlamento politinės grupės susiduria su balsavimo drausmės problema, vis dėlto balsų skaičiavimo analizės atskleidžia, jog visos kadencijos metu politinėms grupėms daugiausia pavyksta išlaikyti vieningumą³². Sėkmingiau vienybę sekasi užsitikrinti didesnėms politinėms grupėms.

Kas nutinka tada, kai vyksta konfliktas tarp EP politinės grupės pozicijos ir nacionalinių interesų? Kaip EP nariai apsisprendžia?

Thorstenas Faasas nustatė, kad, „manant, jog EP nariai turi tris skirtingus tikslus (perrinkimą, pareigas ir politiką) ir nori užsitikrinti perrinkimą, galima tikėtis, kad tie EP nariai, kurių perrinkimo šansai labiau priklauso nuo nacionalinių partijų, yra labiau linkę balsuoti prieš europinės partinės grupės liniją, jei kyla konfliktas tarp partinės grupės ir nacionalinės partijos“³³. Tyrimo buvo išskirtos euroskepti-

³⁰ Ibid., p. 282–283.

³¹ Finke, 2014, p. 207–231.

³² Raunio, Wiberg, 2002, p. 75–90; Lindberg, 2008, p. 1184–1204; Faas T., „To Defect or not to Defect? National, Institutional and Party Group Pressures on MEPs, and Their Consequences for Party Group Cohesion in the European Parliament“, *European Journal of Political Research* 42, 2003, p. 841–866.

³³ Faas, p. 841–866.

nės partijos, kurios yra linkusios kontroliuoti savo atstovų EP darbą, tad interesų kolizijos atveju didesnė tikimybė yra, kad ne EP politinės grupės, o nacionalinės partijos interesus pasirinks EP nariai, kurie priklauso euroskeptinėms partijoms³⁴.

Taigi kai kurios vyriausybės, nacionalinių partijų lyderiai gana stipriai kontroliuoja jų partijoms priklausančius Europos Parlamento narius ir šitaip siekia padidinti savo įtaką Briuseliui, derantis dėl tam tikros pozicijos visose ES institucijose³⁵. D. Finke'ė, remdamasis Simono Hixo ankstesnių studijų rezultatais, patvirtina jau ankstesniuose tyrimuose išaiškindama gana glaudų ryšį tarp europarlamentarų, priklausančių valdančiosioms partijoms, ir tų partijų lyderių³⁶.

Kaip matyti iš mokslinių tyrimų analizės, EP nariai savo veikloje ir balsavimų metu dažnai turi rinktis, kokiems interesams konkrečiu atveju atstovauti, nes susiduria su įvairiais nacionalinių partijų, vyriausybių ir juos rinkusių rinkėjų interesais bei su EP politinių grupių formuojamais bendrais interesais. Nepaisant deklaruojamo EP nario nepriklausomumo principo, realioje veikloje, siekdami karjeros EP ir būti perrinkti, EP nariai negali išvengti savo partijų ar EP politinių grupių kontrolės ir nepaisyti nacionalinės vyriausybės bei rinkėjų interesų, o esant skirtingiems jų reikalavimams, spręsti, kuriems interesams teikti pirmenybę.

2. Dviejų lygmenų žaidimo teorija

Atsižvelgiant į Europos Parlamento nario darbo specifiką ir aplinką, galima teigti, kad jis tuo pačiu metu iš esmės veikia dviem lygmenimis – europiniu ir nacionaliniu. Netgi fizine prasme Europos Parlamento nariai savo laiką dalija tarp: a) darbo Europos Parlamento komitetuose ir frakcijose ar atstovaudami EP užsienyje ir b) darbo su rinkėjais ir politine partija savo nacionalinėje valstybėje (paprastai

³⁴ Ibid., p. 860.

³⁵ Finke, 2014, p. 207–231.

³⁶ Ibid., p. 207–231; Hix, 2008, p. 1254–1265.

išlipę iš lėktuvo kone kiekvieną ketvirtadienį). Taigi Europos Parlamento nario veiklos specifikai gali būti taikoma dviejų lygmenų žaidimo teorija, kai konkretus veikėjas, šiuo atveju Europos Parlamento narys, yra priverstas „žaisti“ dviem lygmenimis.

Dviejų lygmenų žaidimo teorijos kūrėju laikomas Robertas D. Putnamas³⁷. Savo žinomoje mokslinėje studijoje „Diplomatija ir vidaus politika: dviejų lygmenų žaidimų logika“ jis pabrėžia, kad svarbiau yra ne klausti, ar vidaus politika lemia tarptautinius santykius, bet aiškintis, kada ir kaip tai vyksta³⁸. Aiškindamas šį teorinį modelį, autorius teigia: „Nacionaliniu lygiu vidaus grupės siekia savo interesų spausdamos vyriausybę priimti konkrečią reikalaujamą politiką, o politikai siekia galios, kurdami tokių grupių koalicijas. Tarptautiniu lygiu nacionalinės vyriausybės siekia maksimizuoti savo pačių pajėgumus, patenkindamos vidinį spaudimą... <...> Nė vienas iš šių žaidimo lygmenų negali būti ignoruojamas...“³⁹ „Žaidėjas“, kad jį lydėtų sėkmė, savo veikloje turi sąveikauti abiem lygmenimis, neapleisdamas nė vieno iš jų⁴⁰. Šiuo atveju Robertas D. Putnamas svarbiausiu sprendimų priėmėju dviejų lygmenų žaidime laiko nacionalinę vyriausybę. Mūsų atveju svarbiausiu sprendimo priėmėju ir tyrimo subjektu tampa Europos Parlamento narys. Jo veiksmai priklauso nuo abiejų lygmenų politikos ir jis žaidžia abiem lygmenimis: a) tarptautinės politikos lygmeniu – konkreti veikla ir socializacija Europos Parlamente; b) nacionaliniu lygmeniu – santykiai su politine partija bei rinkėjais. Šiuo lygmeniu taip pat atsiranda papildomas dėmuo – santykiai su nacionaline vyriausybe. Būtent nacionalinė vyriausybė paprastai yra nacionalinių interesų formuotoja. Todėl, kaip

³⁷ Putnam R. D., „Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-level Games“, *International Organization* 42 (3), 1988, p. 427–460, <<http://www.guillaumencaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Putnam-The-Logic-of-Two-Level-Games.pdf>>, 2020-05-04.

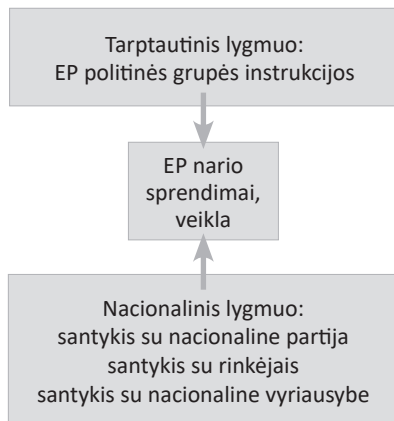
³⁸ Ibid., p. 427–460.

³⁹ Ibid., p. 427–460.

⁴⁰ Corneliu B., Manor I., „Revisiting Putnam's Two-level Game Theory in the Digital Age: Domestic Digital Diplomacy and the Iran Nuclear Deal“, *Cambridge Review of International Affairs* 3 (32), 2018, p. 1–31.

parodė ankstesni tyrimai, į jos poziciją, tikėtina, atsižvelgs EP narys, priklausantis valdančiosioms partijoms, ir nebūtinai atsižvelgs EP narys, priklausantis opozicinėms partijoms nacionalinėje politikoje.

Atsižvelgiant į mokslinės literatūros analizę, mūsų tyrimui formuojamas toks modelis (1 pav.).

1 pav. Dviejų lygmenų žaidimas EP nario veikloje

Šaltinis: sudaryta autorių

Atsižvelgiant į teorinę analizę, empiriniam Lietuvos atvejo tyrimui formuluojamos šios hipotezės:

H1. Europos Parlamento nariai turi rinktis arba europinį, arba nacionalinį interesą, kai politinė grupė, kuriai priklauso EP narys, ir jo nacionalinė partija ar vyriausybė skirtingai suformuluoja prioritetus.

H2. Esant kolizijai tarp europiniu ir nacionaliniu lygiu suformuluoto intereso, EP nariai dažniau linkę rinktis savo nacionalinės partijos poziciją dėl to, kad konkretaus EP nario ateities politinė karjera (įskaitant perrinkimą į EP) priklauso nuo jo santykių su nacionaline politine partija.

H3. Interesų kolizijos atveju EP nariai teikia prioritetą nacionaliniams arba europiniams interesams atsižvelgiant į tai, ar EP narys priklauso valdančiajai politinei partijai savo šalyje, ar opozicinei.

H4. Balsuojant visos kadencijos metu daugeliu atvejų Europos Parlamento nariai yra lojalūs savo politinei grupei Europos Parlamente.

3. Tyrimo metodai

2019 m. gruodžio 2–7 d. buvo vykdyta mokslinių tyrimų stažuotė Europos Parlamento tyrimų centre – bibliotekoje ir archyvuose (angl. *European Parliamentary research service*) Briuselyje, Europos Parlamento rūmuose. Šios stažuotės metu buvo renkami empiriniai EP archyvuose esantys duomenys apie EP narių balsavimą. Stažuotės metu⁴¹ taip pat buvo atliekami pusiau struktūruoti interviu su Europos Parlamento nariais. Prieš stažuotę buvo išsiųstos užklauskos visiems 2019 m. Lietuvoje išrinktiems Europos Parlamento nariams ir jų patarėjams bei ankstesnių kadencijų EP nariams. Briuselyje buvo atlikti 6 interviu (su P. Auštrevičiumi, V. Blinkevičute, R. Juknevičiene, L. Mažyliu, B. Rope, J. Oleku). Kiti interviu buvo atlikti 2020 m. birželio–liepos mėnesiais dar kartą išsiuntus užklauskas visiems Lietuvoje rinktiems Europos Parlamento nariams, žinomais kontaktais, įskaitant socialinius tinklus. Interviu telefonu ar, taikydami internetines technologijas, suteikė A. Maldeikienė, E. Gentvilas. J. V. Paleckis ir kadenciją baigusio EP nario patarėja, kuri paprašė visiško anonimiškumo – nepaminti net EP nario, kuriam dirbo, pavardės. Taigi iš viso buvo atlikta 10 interviu. Interviu trukmė svyravo nuo 20 iki 50 minučių⁴². Autorių manymu, 10 atliktų interviu yra pakankamai reprezentatyvus skaičius, kad būtų galima išskirti tam tikras tendencijas ir pagrįsti straipsnyje suformuluotas hipotezes, nes informacija interviu metu, kai jie buvo įpusėti, pradėjo kartotis.

⁴¹ Mokslinę stažuotę Europos Parlamento tyrimų centre vykdė ir interviu atliko viena šio straipsnio autorių – Sima Rakutienė.

⁴² Verta pažymėti, kad autorės tikėjosi didesnio respondentų skaičiaus. Deja, dauguma kadenciją baigusių Europos Parlamento narių ignoravo kvietimus dalyvauti interviu, o kai kurie atvirai išreiškė neigiamą požiūrį į šį mokslinį tyrimą ir atsisakė jame dalyvauti.

Tikrinant hipotezes, buvo taikyti ir kiti metodai. Siekiant išsiaiškinti Lietuvos gyventojų požiūrį į tai, kokiems interesams turėtų atstovauti išrinkti EP nariai, pasitelktas vienas klausimas iš autorių užsakymu, vykdant mokslinį projektą, „Spinter tyrimai“, 2020 m. balandžio mėnesį atliktos reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos. Tyrimo metu buvo apklausta 1 011 respondentų nuo 18 iki 75 metų visoje šalies teritorijoje. Apklausa buvo vykdyta telefonu (50 proc.) ir internetu (50 proc.). Toks apklausos būdas buvo pasirinktas dėl Lietuvoje paskelbto karantino, kai asmeniniai respondentų apšaukimai buvo negalimi.

Straipsnyje taip pat pristatoma antrinė statistinių duomenų analizė, naudojant europinių mokslinių tyrimų centrų „Votewatch.eu“ duomenis. Atsižvelgiant į šių duomenų prieinamumą, apžvelgiami 2014–2019 m. Europos Parlamento narių, išrinktų Lietuvoje, lojalumo duomenys. Šie duomenys yra reikšmingi testuojant vieną šio tyrimo hipotezių dėl EP narių lojalumo savo politinei grupei Europos Parlamente visos kadencijos metu.

Be to, buvo nagrinėjami ir analizuojami Europos Parlamento oficialiajame interneto tinklalapyje pateikti duomenys apie EP narių aktyvumą, pranešimus, jų prisijungimą prie konkretaus komiteto, frakcijos ir (ar) politinės grupės, asamblėjų santykiuose su trečiosiomis šalimis.

Taigi antroje straipsnio dalyje atliekama Lietuvos atvejo analizė – analizuojami Europos Parlamento narių veiklos srities prioritetai bei priežastys, nulemiančios jų pasirinkimą atstovauti europiniams ar nacionaliniams interesams.

4. Lietuvos atvejo analizė

Testuojant teorinėje dalyje suformuluotas keturias hipotezes, atliekama Lietuvos atvejo analizė. Tyrimo metu surinktų duomenų analizės rezultatai yra pristatomi atskiruose poskyriuose, kurie struktūruojami pagal tikrinamas hipotezes.

4.1. Interesų kolizijos problema

Tikrinant pirmąją hipotezę, pokalbiuose su Lietuvoje išrinktais EP nariais buvo teirautasi, kaip jie suvokia nacionalinius interesus, ar savo veikloje ir balsuojant jiems tenka susidurti su skirtingais nacionaliniais ir EP politinės grupės formuluojamais interesais.

Kaip paaiškėjo iš pokalbių su apklaustais EP nariais, dauguma jų gali apibūdinti, kas jiems yra nacionaliniai interesai. Paprašyti paaiškinti, kaip suvokia nacionalinius interesus, EP nariai įvardija nacionalinius interesus kaip klausimus, kurie itin svarbūs Lietuvai, kaip pozicijas, kurias prašo palaikyti Lietuvos vyriausybė ir jai pavaldžios institucijos, pavyzdžiui, Lietuvos nuolatinė atstovybė Europos Sąjungoje, kaip klausimus, kur panašią poziciją užima dauguma relevantinių Lietuvos politinių partijų (J. V. Paleckis, E. Gentvilas, R. Juknevičienė, B. Ropė). Taigi Lietuvoje rinkti mūsų apklausti EP nariai nacionalinius interesus sieja su nacionalinės valstybės ir vyriausybės formuluojamais interesais bei su svarbiausių partijų pasiektais bendrais susitarimais. Viena EP narė kritikavo nacionalinio prioriteto sąvoką ir teigė, kad tokių interesų nemato: „Aš nežinau, kas yra nacionalinis interesas, nes tokio intereso aš nematau, išskyrus vieną. <...> Tai vienintelis dalykas – Lietuvos nacionalinis interesas yra žūt būt gyventi būnant Europos Sąjungos nare, nes, jeigu žlunga ES, neduok Dieve, tai Lietuva vėl taps pilka zona“ (interviu telefonu su A. Maldeikiene, 2020 m. liepos 2 d.). EP narė, nors ir neigė nacionalinio intereso buvimą, vis dėlto pasakė, kas jai pačiai yra nacionalinis interesas, nors galbūt Vyriausybė to ir neišskiria kaip prioriteto: „<...> yra dalykai, kurie man yra svarbūs. Aš manau, kad nacionalinis interesas yra ta pati Stambulo konvencija“ (interviu su A. Maldeikiene). Taigi, nors Lietuvoje galbūt dažnai aiškiai ir nėra suformuluojami nacionaliniai interesai, dauguma Lietuvoje rinktų EP narių žino pačią sąvoką ir, jei ne iš institucijų, tai remdamiesi savo patirtimi bei įžvalgomis juos geba išskirti ir, atsižvelgdami į aplinkybes bei galimybes, jų siekti.

Dauguma Lietuvoje rinktų EP narių (70 proc. kalbintų EP narių ir 100 proc. perrinktų dar vienai kadencijai ar jau baigusią kadenciją) patvirtino, kad jiems teko spręsti nacionalinių ir politinės EP grupės, kuriai priklauso, interesų susidūrimo problemą: „Nuolatos teko susidurti su tokia situacija“ (interviu telefonu su E. Gentvilu, 2020 m. birželio 25 d.); „Teko susidurti, tačiau retokai. Aš priklausau tai mažumai, kuri mano, jog nereikia per daug iškelti nacionalinių interesų. Tai yra naudinga, kad patraukt [patrauktum] rinkėjus, bet nematau, kad tai yra teisinga“ (interviu telefonu su J. V. Paleckiu, 2020 m. birželio 30 d.).

Trečdalis kalbintų EP narių teigė, kad su tokia problema jiems kol kas neteko susidurti, nors pažymėjo, jog tokios tendencijos EP erdvėje ryškėja. „Keletas jau buvo tokių dalykų. Tie patys austrai. Sako ne – ne pagal EPP [Europos liaudies partijos politinę grupę – aut. past.] balsuosim, o pagal Austrijos interesus“ (interviu su L. Mažyliu, 2019 m. gruodžio 5 d., Briuselis). Taip pat verta pažymėti, kad minėtas trečdalis EP narių, kurie teigė nesusidūrę su tokia problema, Europos Parlamente dirba pirmuosius metus ir labai tikėtina, jog per kadenciją tokia problema iškils ir jų veikloje.

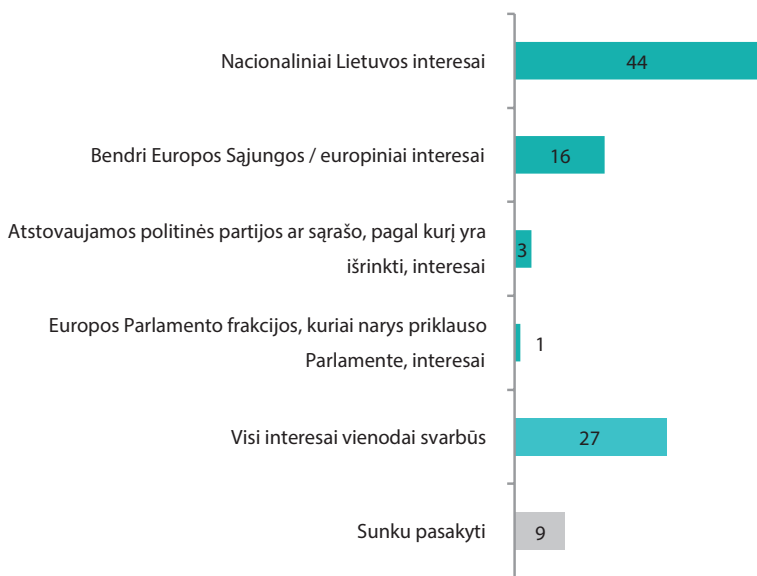
Kaip pažymėta pirmoje dalyje, EP nariai jungiasi į politines grupes ir (ar) frakcijas ir sėdi ne pagal nacionalinį atstovavimą, bet pagal ideologiją. Europos integracijos architektai siekė, kad šitaip organizuojama politika Europos Parlamente sukurtų transeuropinius tinklus, paremtus ideologiniu pagrindu, ir tada ši institucija peržengs nacionalinių interesų linijas ir taps kitokio pobūdžio institucija, palyginti su ES Taryba. Toks yra teorinis Europos Parlamento veikimo modelis (interviu Nr. 10 per „What’s up“ su EP nario patarėja, 2020 m. liepos 8 d.).

Tačiau iki šiol daugelio ES valstybių piliečiai tikisi, kad jų rinkti EP atstovai sieks atstovauti būtent jų valstybės ir gyventojų interesams, kai reikės priimti svarbius sprendimus. Tai patvirtina ir EP narė Rasa Juknevičienė, kuri teigia, kad:

Žmonės, ypač pas mus, Lietuvoje, visiškai ne taip įsivaizduoja Europos Parlamentą. Žmonėms Lietuvoje atrodo, kad mes esame Lietuvos deleguoti, Lietuvos interesus atstovaujantys Europos Parlamente ir jie

dažnai klausia, tai kaip jūs ten visi 11 kartu dirbate? Ir tada jau reikia daug aiškinti, kad suprastų, jog tai yra darbas politinėse grupėse, kad toks yra pagrindinis darbo principas – ne nacionalinis, o tas europinis, kad tu atstovautum tą europinį interesą. Aišku, niekaip negali pasakyti, kad, atsiprašau, man jau Lietuvos interesai neįdomūs, nes Lietuvos interesai yra Europos Sąjungos interesai, nes stipri Europos Sąjunga yra interesas (interviu su R. Juknevičiene, 2019 m. gruodžio 5 d., Briuselis).

Lietuvos gyventojų reprezentatyvi apklausa taip pat parodė panašias tendencijas. Lietuvos gyventojai dažniausiai sakė, kad EP nariai turėtų atstovauti nacionaliniams interesams (žr. 2 pav.).

2 pav. Kaip jūs manote, kurie interesai turėtų būti svarbiausi Lietuvoje rinktiems Europos Parlamento nariams vykdant savo veiklą, balsuojant Europos Parlamente?

„Spinter tyrimai“, 2020 m. balandžio 20–30 d.

„Spinter tyrimų“ atlikta apklausa parodė, jog 44 proc. respondentų tikisi, kad Lietuvoje išrinkti Europos Parlamento nariai atstovaus

nacionaliniams interesams Europos Parlamente. Ir tik apie trečdalis (27 proc.) respondentų pripažįsta, jog visi interesai – europiniai ir nacionaliniai – yra vienodai svarbūs. Kad išrinktieji europarlamentarai atstovaus vien tik bendriems europiniams interesams, tikisi tik 16 proc. respondentų. Kad europarlamentarai turėtų atstovauti nacionaliniams Lietuvos interesams, dažniau įvardijo vyresni, 46–55 m., respondentai ir aukštąjį išsilavinimą turintys respondentai. Bendrus ES / europinius interesus dažniau paminėjo vyrai, 36–45 m. tyrimo dalyviai, didžiausių pajamų grupės atstovai ir didmiesčių gyventojai.

Tokie gyventojų lūkesčiai sustiprina minėtą problematiką, esant interesų kolizijos situacijai. Pirmiausia, dauguma EP narių kiekvieną savaitgalį grįžta pas savo rinkėjus į nacionalines valstybes ir jose esančius biurus. Jiems yra svarbu atsižvelgti į elektorato lūkesčius, ypač siekiant perrinkimo. Taigi EP nariai nuolat „žaidžia dviem lygmenimis“ – nacionaliniu ir europiniu.

Grįžtant prie pirmosios suformuluotos hipotezės toliau aiškina masi, kokiais atvejais kyla tokios interesų susidūrimo situacijos.

***H1.** Europos Parlamento nariai turi rinktis arba europinį, arba nacionalinį interesą, kai politinė grupė, kuriai priklauso EP narys, ir jo nacionalinė partija ar vyriausybė skirtingai suformuluoja prioritetus.*

Dauguma kalbintų EP narių teigė, kad niekada nėra gavę savo nacionalinės partijos vadovybės instrukcijų, kaip jiems reikėtų balsuoti Europos Parlamente, arba yra jas gavę labai retai, arba apskritai vengę konkretaus atsakymo į šį klausimą. Dauguma pabrėžė, jog Europos Parlamente svarbiau yra dirbti dėl bendrų europinių interesų, kurie yra ir Lietuvos interesai (interviu su P. Auštrevičiumi, interviu su L. Mažyliu, interviu su J. V. Paleckiu ir kt.). Taigi yra sunku konkrečiai apskaičiuoti, koks procentas EP narių gauna nacionalinės partijos vadovybės instrukcijas ir kaip dažnai. Vis dėlto iš pateiktų respondentų atsakymų darome prielaidą, kad Lietuvos atveju tokios interesų kolizijos situacijos dažniau kyla, esant skirtingiems prioritetams tarp EP politinės grupės pozicijos ir nacionalinio intereso, su-

formuluoto nacionalinės vyriausybės ar tam tikros interesų grupės, pavyzdžiui, Lietuvos ūkininkų ar krovinių pervežimo įmonių savininkų (interviu su A. Maldeikiene), bet ne nacionalinės politinės partijos vadovybės.

Apklausti EP nariai tiesiogiai nenurodė, kad gauna instrukcijas iš savo atstovaujamų partijų ar jų lyderių. Tai leidžia daryti prielaidą, jog Lietuvos nacionalinės partijos neformuluoja konkrečios europinės politikos ir palieka patiems EP nariams spręsti dėl atskirų pozicijų pasirinkimo. Kita vertus, Lietuvos atveju dalis kalbintų EP narių nepriklauso (-ė) valdančiosioms politinėms partijoms savo EP kadencijos metu, tad galbūt ir nesusidūrė su savo partijų reikalavimais palaikyti vieną ar kitą poziciją arba, jei priklauso (-ė) valdančiajai politinei partijai, tai sutapatina jos interesus su vyriausybės interesais ir, tikėtina, dėl to neakcentuoja partijos interesų. Moksliniai tyrimai kaip tik ir rodo, kad opozicinėms politinėms partijoms priklausančys EP nariai kur kas rečiau gauna instrukcijas iš savo nacionalinės politinės partijos. Tai nuveda prie antrosios ir trečiosios hipotezės testavimo.

4.2. EP narių pasirinkimai, esant interesų kolizijai

Kaip Lietuvoje išrinkti Europos Parlamento nariai sprendžia tokias interesų kolizijos situacijas? Ar iš tiesų tai priklauso nuo jų nacionalinės partijos pozicijos nacionalinėje politikoje?

Šioje dalyje aiškinamasi, ar Lietuvos atveju pasitvirtina antroji ir trečioji hipotezės.

***H2.** Esant kolizijai tarp europiniu ir nacionaliniu lygiu suformuluoto intereso, EP nariai dažniau linkę rinktis savo nacionalinės partijos poziciją dėl to, kad konkretaus EP nario ateities politinė karjera (įskaitant per rinkimą į EP) priklauso nuo jo santykių su nacionaline politine partija.*

Didžioji dalis kalbintų EP narių išreiškė aiškų pritarimą šiam teiginiui. Likusieji akcentavo savo darbo rezultatų reikšmę, asmeninį indėlį rinkimų kampanijoje arba teigė, jog tiek asmeniniai rezultatai,

ties santykiai su politine partija, jos rinkimų kampanija yra vienodai svarbūs EP nario ateities karjerai. Tai taip pat priklauso nuo konkretaus EP nario santykio su politinės partijos vadovybe ir jo pasirinkimu dėl ateities politinės karjeros. Jeigu EP narys siekia būti perrinktas arba toliau dalyvauti nacionalinėje politikoje, jam yra svarbu palaikyti gerus santykius su politine partija, jos vadovybe:

Nepaisant to, kad aš pats vėliau nekandidavau rinkimuose, tačiau šiai tezei aš pritariu. Ne valstybės politikos pozicijos laikymasis, o savos partijos pozicijos laikymasis yra to politiko politinį likimą lemiantis dalykas. Bet kalbant apie mano situaciją Europos Parlamente, tai tikrai pozicijas derindavau ir su Seimo komitetu, ir su Vyriausybe. Tai turėdamas savo partijos poziciją, ir vyriausybės poziciją – kažkaip sugebėdavau derinti, kai nebuvo tarp jų akivaizdaus prieštaravimo. Bet galvojant apie politiko interesą, sutinku, kad jis pirmiausiai turi įtikti savo partijai. Bet optimalus dalykas yra derinti savo partijos poziciją su valstybės pozicija. Tuo labiau kad rinkiminė programą tu negali aprašinėti tikslų dalykų, kurie ateis į EP po trijų metų. Taigi tos pozicijos yra kintantis dalykas (interviu telefonu su E. Gentvilu, 2020 m. birželio 25 d.).

Kaip matyti iš E. Gentvilo pasisakymo, EP nariams svarbu žinoti partijos ir vyriausybės pozicijas aktualiais klausimais. Jei pozicijos nesiskiria, tenka rinktis tik tarp nacionalinių ir europinių interesų, o jei skiriasi, tada reikia spręsti ne tik dėl minėtų interesų, bet ir gebėti tinkamai pasirinkti tarp partijos ir vyriausybės interesų. Siekiant tolesnės karjeros, EP nariams parankiau laikytis partijos pozicijos, o nesiekiant perrinkimo ar svarbių postų politinėje partijoje, manytina, jog galima ir laisviau daryti sprendimus. Taigi EP nariams gali tekti susidurti ir su sudėtingais pasirinkimais.

Įdomu, kad tarp šios kadencijos Lietuvoje rinktų EP narių yra ir nepriklausančių politinei partijai, išrinktų ne per partijos o per rinkiminio komiteto sąrašą. Tai A. Maldeikienė, išrinkta kaip visuomeninio rinkimų komiteto „A. Maldeikienės traukinys“ lyderė. Ji kaip EP narė nepriklauso nuo partinių interesų ir kolizijos atveju gali rinktis tik arba nacionalinės vyriausybės, arba europinius interesus, negal-

vodama apie perrinkimo galimybes ir partijos paramos užsitikrinimą kitiems rinkimams. Kaip tvirtino pati EP narė, ji negalvoja apie perrinkimą ir visada sprendžia, kaip balsuoti, ką paremti, pagal savo sąžinę ir vertybes. Taigi būtent šis atvejis neleidžia patvirtinti hipotezės, kad EP nariai, esant europinių ir nacionalinių interesų sankirtai, yra linkę greičiau palaikyti nacionalinės partijos poziciją.

Testuojant trečiąją hipotezę, Lietuvos atveju taip pat išryškėjo panašios tendencijos, kurios buvo išskirtos moksliniuose tyrimuose, nagrinėtuose antroje straipsnio dalyje.

H3. *Interesų kolizijos atveju EP nariai teikia prioritetą nacionaliniams arba europiniams interesams atsižvelgiant į tai, ar EP narys priklauso valdančiajai politinei partijai savo šalyje, ar opozicinei.*

Pastebėta, jog valdančiosioms partijoms priklausantys EP nariai yra labiau linkę atsižvelgti į nacionalinius interesus, nacionalinę poziciją, kurią suformuluoja vyriausybė. Bronis Ropė, priklausantis valdančiajai Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungai, teigė, kad jis dažniau turi vienodą nuomonę su oficialia Lietuvos vyriausybės pozicija daugeliu klausimų:

Susidurti su kolizija ir teko, ir tenka. Ir nuo pat pradžių teko, kadangi pasirinkau žaliųjų politinę grupę. Kaip žinia, žalieji yra <...> centro kairė. Antras dalykas, tai yra kraštutiniai kovotojai už žmogaus teises. <...> Tai, sakykim, kai kurie dalykai mums netiko, pavyzdžiui, klimato kaitos dalykai, <...> jeigu stipriai kovoji prieš klimato kaitą, tai kenki žemdirbiui, arba trukdai jam, arba brangini gyvenimą. Arba atvirkščiai, norint padėti žemdirbiui, turi užsimerkti prieš klimato kaitos dalykus. Tai reikia surasti balansus... <...>. Kitas pavyzdys šeimos samprata. Tai šioj vietoj, aš jau ir ateidamas į mūsų politinę grupę pasakiau, kad mūsų šeimos samprata yra tradicinė ir aš nepalaikysiu kitų siūlymų ir aš už juos nebalsuosiu. Tai jie man ir pasakė – mums žinoma ir tavo reikalas, kaip elgtis. Pavyzdžiui, ta pati Stambulo konvencija – tai čia žaliesiems kaip kelrodė žvaigždė, o Lietuva jos neratifikuoja (interviu su B. Ropė, 2019 m. gruodžio 4 d., Briuselis).

Dvi kadencijas Europos Parlamente dirbęs jo narys Justas Vincas Paleckis savo kadencijos EP metu priklausė valdančiajai partijai. Jis taip pat patvirtino hipotezę, jog būtent valdančiųjų partijų EP nariai yra labiau įpareigoti ir labiau linkę atsižvelgti į nacionalinės vyriausybės poziciją. Kita vertus, komentuodamas savo situaciją, jis teigė, kad dažnų nacionalinės partijos instrukcijų ir dažnų kolizijos situacijų jo veikloje nebuvo. Ginti interesus yra svarbu, bet ne mažiau svarbu ir derinti interesus, kad Europa būtų stipri (interview su J. V. Paleckiu). Jis taip pat pabrėžė, jog tai buvo pirmosios Lietuvos kadencijos Europos Parlamente, kai lietuviai dar tik mokėsi atstovavimo meno, o jo paties nuomone, dirbant EP reikia labiau orientuotis į europinius, o ne nacionalinius interesus (interview telefonu su J. V. Paleckiu). Vis dėlto vėliau interview metu J. V. Paleckis pažymėjo, kad labai aktyviai veikė Europos Parlamente Lietuvai siekiant narystės eurozonoje: „Man pavyko pasiekti, kad visa mūsų socialdemokratų grupė EP balsuotų už tai“ (interview su J. V. Paleckiu). Tuo metu tai buvo labai svarbus Lietuvos socialdemokratų vyriausybės prioritetas. Šie interview duomenys rodo, kad valdančiosios partijos, siekdamos nacionalinių prioritetų, į aktyvią veiklą įtraukia visus savo partijos atstovus ES institucijose. Šiuo konkrečiu atveju Lietuvai nepavyko įstoti į eurozoną nuo 2007 m., tačiau tai patvirtina bendrą tendenciją dėl aktyvaus valdančiųjų partijų atstovų veikimo ES institucijose.

Opozicinėms partijoms priklausantys EP nariai savo interview aiškiai išreiškė, kad jų nuomonė su nacionalinės vyriausybės nuomone ideologiniu pagrindu nebūtinai sutampa. Petras Auštrevičius užsimeina, kad kartais tenka pirmenybę teikti ideologiniams įsitikinimams, o ne palaikyti Lietuvos poziciją, nes ta pozicija atrodo neteisinga ir nepriimtina pagal EP nario nuostatas:

Būna kolizija, prisipažinsiu, nesvarbu, apie ką mes kalbam – ar, pavyzdžiui, apie kokią biudžeto struktūrą, tam tikrą finansavimą numatytą, ar dar ką nors – kartais tenka ir pakritikuoti savo valstybę dėl vieno ar kito priežasčių. Ir tai yra, deja, bet faktas, bet tai yra pagrįsta kritika. Paskutinių pavyzdį pasakysiu, priėmėme rezoliuciją dėl visuotinės vaikų teisių

deklaracijos, kur buvo pasakyta, kad Lietuva yra viena iš 7 ES valstybių, kurios neratifikavo Stambulo konvencijos. Tai sakyti, kad Lietuvoj <...> mes negalim ratifikuoti ar kad mes turime kažkokią tai nuomonę skirtingą – tai aš balsavau už tą [konvenciją – aut. past.]. Kartais reikia savo valstybei ir tam tikros konstruktyvios kritikos pateikti, kad jinai pajustų tą bendrą tempą ir bendrą nuotaiką. <...> žinot, balsuojant visada tu turi savo atskirą nepriklausomą mandatą (interviu su P. Auštrevičiumi, 2019 m. gruodžio 5 d., Briuselis).

Panašių argumentų, kai dėl tam tikro nacionalinio intereso nesutampa Lietuvos ir politinės grupės, kurioje dirba EP narys, pozicijos, pateikė ir ilgametė EP narė Vilija Blinkėvičiūtė:

Taip, iš tikrųjų, teko ne tik man, ne tik Lietuvos delegacijai [susidurti su konfliktų kolizija – aut. past.], bet ir kitų valstybių delegacijoms. Štai, pavyzdžiui, vienas iš paskutinių atvejų yra Mobilumo paketas. Visiems labai gerai žinomas dėl tolimųjų reisų vairuotojų, vežėjų. <...> tai iš dalies netenkina verslininkų, ne tiek vairuotojų. Aš, žinoma, stengiausi stoti į mūsų vairuotojų pusę. Pasiklausius, kaip Lietuvos pusė ir susisiekimu ministras kalba apie tai – kiek tas sektorius sukuria BVP, kiek tai naudinga mūsų valstybei [ir kiek mes kaip valstybė finansiškai prarasim, jeigu bus priimtas Mobilumo paketas – aut. past.], bet man norisi sakyti, kad ES valstybė Lietuva, kuri yra bendroje ES šeimoje jau 15 metų, negali būti vergoviškų darbo santykių valstybė. Ne to siekėm ir ne dėl to įstojom į Europos Sąjungą. Todėl čia manyje susigrūmė keli dalykai – tarp ideologinio, tarp to, ką atstovauja Lietuva kaip valstybė, ir tarp bendro europinio. Suprantate, čia labai geras pavyzdys. Aš kaip socialdemokratė noriu stoti į dirbančių žmonių pusę, kad tai yra nenormalu gyventi darbo vietoje, automobilio kabinoje. <...> Tai turi keistis ir į tai reikia investuoti, tuos pelnus reikia perskirstyti (interviu su V. Blinkėvičiūte, 2019 m. gruodžio 4 d., Briuselis).

Šiais atvejais, esant kolizijai tarp nacionalinio intereso (suformuluoto nacionalinės vyriausybės) ir EP nario politinės grupės prioriteto, balsavimuose buvo pasirinkta EP politinės grupės ideologinė pozicija. Tokios EP narių preferencijos, šie atvejai – P. Auštrevičiaus ir V. Blinkėvičiūtės – iš esmės patvirtina hipotezę, kad nacionalinių

vyriausybių suformuluoti nacionaliniai interesai yra mažiau palaidomi ar visai nepalaikomi opozicinėms partijoms priklausančių EP narių, kai iškyla interesų kolizijos problema. Abu šie europarlamentarai neturi „lojalumo problemos“, nes nepriklauso valdančiosioms partijoms nacionalinėje politikoje ir, esant ideologiniam interesų susidūrimui, yra laisvi pasirinkti, kaip balsuoti.

Panašiai savo pasirinkimą, kaip balsuoti, kai EP politinė grupė formuoja vienokią poziciją, o Lietuvos vyriausybė ir jai priklausančios institucijos (Lietuvos nuolatinė atstovybė Europos Sąjungoje, kuri dažnai kviečiasi EP narius ir supažindina su Lietuvos pozicijomis) skatina palaikyti Lietuvai aktualią poziciją, aiškina ir jokiai partijai (nei valdančiajai, nei opozicinei) nepriklausanti ir pagal rinkimų komiteto sąrašą išrinkta EP narė A. Maldeikienė. Ji teigia, kad, jei išsiskiria jos ir Lietuvos vyriausybės pozicija, EP narė yra linkusi balsuoti pagal savo sąžinę ir neklausyti, ką nurodo vyriausybė ar Lietuvos atstovybė prie ES: „Aš buvau vienintelė, kuri nepalaikė ir nepalaikysiu vienojų išmokų Lietuvos ūkininkams. Tegul paaiškina, kodėl jie vienodi. Mano supratimu, pavyzdžiui, prancūzai, ypač prancūzai, kurie gauna išmokas didesnes negu lietuviai nominaliai, iš tikrųjų gauna gerokai mažesnes negu Lietuvos ūkininkai, nes jie nuo jų moka mokesčius“ (interviu telefonu su A. Maldeikiene, 2020 m. liepos 2 d.). Partijoms nepriklausanti europarlamentarė teigė, kad ji yra Europos piliečių atstovė ir jos balsavimą lemia vienas kriterijus – ar tai gali padėti išlikti ES: „Kiekvienas mano sprendimas, kurį aš darau, yra orientuotas į tai, kad išliktų Europos Sąjunga. Būdama EP narė aš nesu Lietuvos atstovė. Aš esu Europos piliečių atstovė. Mano darbas yra arba sugriauti, kaip kai kurie europarlamentarai norėtų, Europos Sąjungą, arba palikti. Aš esu prie tų, kurie yra griežtai už Europos Sąjungą, kad [reikia] ieškoti kompromisų, tartis, žiūrėti, kad išliktų pamatiniai dalykai“ (interviu telefonu su A. Maldeikiene, 2020 m. liepos 2 d.).

O štai EP narys Eugenijus Gentvilas teigė, jog siekė ginti būtent nacionalinius interesus ir jo atveju kolizijos tarp skirtingų interesų buvo dažnos, nors jis savo kadencijos metu priklausė opozicinei politinei partijai:

Taip, nacionaliniu lygmeniu gali būti skirtingos opozicijos ir valdančiosios daugumos pozicijos, bet tu laikaisi tos pozicijos, kurioje esi subrendęs kaip politikas, taip pat, kad tai neprieštarautų tavo partijos rinkiminei programai, su kuria tuėjai į rinkimus. Na, kai kurie kiti europarlamentarai lengva ranka atsiduoda tai bendraeuropinei tėkmei. <...> Šiaip jau liberalai Europos Parlamente yra labiau už tą integruojančią Europą. Aš sakyčiau, kad skirtumai tarp politinių partijų jaučiasi ir ten, nes EP narys nėra atskaitingas Europos Komisijai. Jis yra atskaitingas rinkėjams ir, jeigu jis atėjo su tam tikromis rinkiminėmis nuostatomis, tai ir, nepaisant kokia ten bendra liberalų pozicija EP, turi jis tų nuostatų laikytis. <...> Nepriklausomai nuo to, ar tavo partija Lietuvoje yra valdančioji, ar opozicinė, ateini su savo nuomone. <...> Valdančiosios partijos yra dažniau linkusios ginti nacionalinius interesus ir įsigilinti į Europos Komisijos pasiūlymus. Būtent valdančiųjų atstovai ES institucijose turi didesnes galimybes išsireikalausti savo teisių (interviu telefonu su E. Gentvilu, 2020 m. birželio 25 d.).

Pasak E. Gentvilo, maždaug dešimtadaliu atvejų jis rinkosi ne savo politinės grupės EP poziciją, bet nacionalinę poziciją (interviu telefonu su E. Gentvilu). Kiti EP nariai aiškiai nepasakė, kaip dažnai linkę palaikyti nacionalinę poziciją, ir teigė, kad tai priklauso nuo konkretaus atvejo.

Taigi vertinant respondentų atsakymus galima teigti, kad pasirinkimas, kaip balsuoti, esant interesų kolizijos situacijai, priklauso ne tik nuo to, ar EP narys yra valdančiosios politinės partijos narys, bet ir nuo jo asmeninio požiūrio į tai, kokiems interesams (nacionaliniams ar europiniams) reikia atstovauti Europos Parlamente.

Tyrimo metu taip pat buvo aiškinamasi, kokiais atvejais Lietuvoje išrinkti EP nariai linkę veikti koordinuotai ir bendradarbiauti. Beveik visi informantai teigė, kad užsienio politikos srityje dažniausiai palaikydavo Lietuvos poziciją, t. y. jų pozicija sutapdavo su nacionalinės vyriausybės. Dauguma apklaustų EP narių teigė, jog dažniausiai palaikė Lietuvos poziciją ne tik užsienio politikos, bet ir žemės ūkio politikos bei istorinės atminties klausimais.

Kaip teigia R. Juknevičienė, Lietuvoje rinkti EP nariai stengiasi kartu aptarti Lietuvai aktualius klausimus: „Esame įkūrę ir formalią mūsų lietuvių europarlamentarų grupę, kurioje renkamės kas mėnesį ir aptariam svarbiausius klausimus, ir su ambasada dirbame“ (interview su R. Juknevičiene, 2019 m. gruodžio 5 d., Briuselis).

Svarbu paminėti, kad dauguma Lietuvoje išrinktų EP narių dedasi prie tarpparlamentinių asamblėjų, dažniausiai santykiuose su Rytų partnerystės šalimis ir Rusija. Išnagrinėjus EP interneto portale pateiktą informaciją, matyti, jog dabartinės, devintosios, Europos Parlamento kadencijos metu Lietuvoje rinkti Europos Parlamento nariai daugiausia yra prisijungę prie „Euronest“ parlamentinės asamblėjos, kuri yra Rytų partnerystės programos institucija. Absoliuti dauguma – net aštuoni – iš vienuolikos šiuo metu Lietuvoje rinktų Europos Parlamento narių dalyvauja šios asamblėjos veikloje, o ir pačios „Euronest“ parlamentinės asamblėjos pirmininku yra išrinktas Lietuvos atstovas Andrius Kubilius. Šiuo atveju išryškėja bendresnė tendencija, kuri buvo pastebėta ir ankstesniuose, pirmoje dalyje aptartuose lietuvių mokslininkų tyrimuose, kad Lietuvos atstovai ES institucijose linkę palaikyti Rytų partnerystės politiką, Lietuvos užsienio politikos prioritetus šioje srityje.

Kai kurie EP nariai pažymėjo, jog jie ne tik palaiko, bet ir aktyviai veikia, kad būtų pasiektas tam tikras nacionalinis interesas Europos Parlamente. B. Ropė teigia, kad Europos Parlamente galima siekti nacionalinių interesų ne tik visiems vienoje valstybėje rinktiems EP nariams vieningai veikiant, bet ir konkretų savo šaliai ir jos gyventojams aktualų klausimą ar problemą „sueuropeizuojant“: „Praktiškai visi arba didžioji dalis Lietuvos europarlamentarų savo šalies problemas laiko numeris 1 problemomis ir, jeigu ją „parduodi“ kaip europinę problemą – tada jina praeina visur labai gerai“ (interview su B. Ropė, 2019 m. gruodžio 4 d., Briuselis).

Vieną iš Lietuvai palankių EP sprendimų, kurį pavyko pasiekti šios kadencijos metu, inicijavo EP narė R. Juknevičienė:

Kalbant apie rezoliuciją dėl sausio 13-osios⁴³ – tai šis atvejis tikrai buvo. Gal ne visi vienodai [Lietuvos europarlamentarai veikė – aut. past.], bet su tomis pagrindinėmis grupėmis, kuriose yra mūsų atstovai, t. y. socialistuose, liberaluose ir žaliuosiuose – kitur mes ir neturim, ten su V. Tomaševskiu nelabai bendravau, nors yra labai puikių žmonių iš Lenkijos toje konservatorių reformistų grupėje – tai tikrai visi dirbom ranka rankon ir balsavo visi ir tas labai padėjo (interviu su R. Juknevičiene, 2019 m. gruodžio 5 d., Briuselis).

R. Juknevičienei pritaria ir P. Auštrevičius:

Lietuva turėjo klausimą dėl sausio 13-osios – mus išgirdo. Kuomet mes atėjome, kuomet mes žinojome procedūras, nelipom per galvas, normaliai išlaikėme visą rezoliucijos ruošimo procesą civilizuotą, <...> kalbėjome argumentuotai – už mus pasisakė ir olandai, ir prancūzai, ir kiti. Tai Europos Sąjungoje yra savos procedūros, kurias reikia gerbti ir kuriomis reikia naudotis, kad atstovauti [atstovautum] ir savo nacionalinius interesus (interviu su P. Auštrevičiumi, 2019 m. gruodžio 5 d., Briuselis).

Atsižvelgiant į Lietuvoje rinktų EP narių pasakytas interviu metu nuomones, galima teigti, kad dažniausiai jų pozicijos balsuojant plenarinėje sesijoje nesutampa ir kolizija tarp europinių ir nacionalinių interesų kyla dėl ideologinių nuostatų. Koordinuotai ir vieningai jie dažniau veikia užsienio politikos, žemės ūkio politikos ir istorinės atminties srityse. Taip pat verta pažymėti, kad nacionalinius interesus jie suvokia ne tik kaip tam tikras pozicijas, suformuotas Lietuvos nacionalinės vyriausybės, bet atsižvelgia ir į konkrečių gyventojų, interesų grupių prioritetus. Dėl šios priežasties, nors ir žinodami oficialią Lietuvos poziciją, nebūtinai ją palaiko balsuodami plenarinėje sesijoje.

⁴³ Už šios rezoliucijos tekstą nubalsavo 79 proc. viso Europos Parlamento narių (493 iš 751 EP nario) (Vote watch.eu Vote details. Recent actions by the Russian Federation against Lithuanian judges, prosecutors and investigators involved in investigating the tragic events on 13 January 1991 in Vilnius, <<https://www.votewatch.eu/en/term9-recent-actions-by-the-russian-federation-against-lithuanian-judges-prosecutors-and-investigators-inv.html>>, 2020-01-05).

4.3. Lietuvoje rinktų EP narių lojalumas politinėms grupėms Europos Parlamente

Moksliniuose tyrimuose pažymima, kad Europos Parlamento nariai vis dėlto visos kadencijos metu dažniau balsuoja pagal bendrą politinės grupės, kuriai priklauso Europos Parlamente, poziciją. Šiame poskyryje ieškoma atsakymo į klausimą, kiek Lietuvoje išrinkti Europos Parlamento nariai yra lojalūs savo politinei grupei Europos Parlamente.

Poskyryje testuojama ketvirta hipotezė:

H4. *Balsuojant visos kadencijos metu daugeliu atvejų Europos Parlamento nariai yra lojalūs savo politinei grupei Europos Parlamente.*

Europos Parlamente pačiomis įtakingiausiomis yra laikomos didžiosios politinės grupės, kurios ir formuoja „legislatyvinę poziciją“⁴⁴. Istoriskai jokia politinė grupė pati viena niekada nekontroliavo parlamento⁴⁵. Todėl, analizuojant šios institucijos priimtų politinių sprendimų baigtį, yra svarbus koalicijų formavimo klausimas. Ilgus dešimtmečius Europos Parlamento legislatyvos poziciją valdė dviejų didžiųjų, ideologiškai skirtingų, politinių grupių koalicija – Europos liaudies partijos (dešiniųjų) ir Europos socialistų (kairiųjų). Kitos politinės grupės – liberalai ar žalieji – didesnę politinę reikšmę ir įtaką Europos Parlamente įgavo tik pastaruoju metu ir ypač po paskutinių Europos Parlamento rinkimų 2019 m., kai pirmą kartą Europos parlamentarizmo istorijoje dviejų tradicinių didžiųjų politinių grupių koalicija nesudarė parlamentinės daugumos. Galios pasiskirstymas Europos Parlamente neabejotinai daro įtaką visos Europos Sąjungos legislatyvos baigčiai⁴⁶.

Taigi kiekvienas EP narys dedasi prie vienos iš šiame parlamente susiformavusios frakcijos-politinės grupės ideologiniu pagrindu.

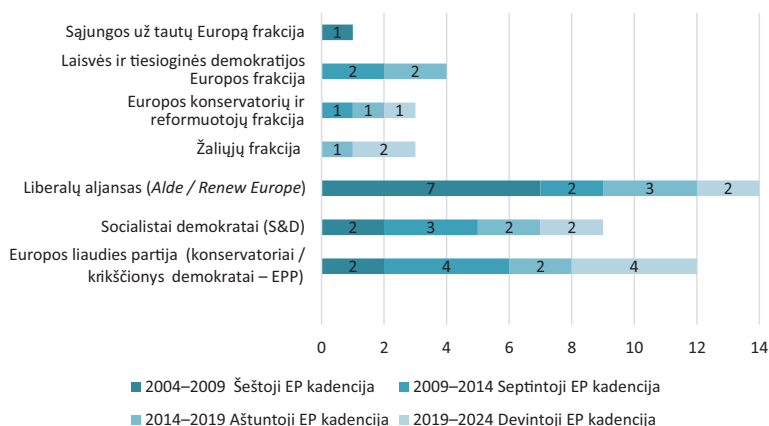
⁴⁴ Raunio, Wiberg, 2002, p. 75–90.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

Norint tapti įtakingesniu parlamentaru ir siekiant veiksmingiau atstovauti savo rinkėjams, naudingiau priklausyti didžiosioms frakcijoms (Europos liaudies partijai, Socialistų ir demokratų pažangiajam aljansui ar *Renew Europe* (frakcija „Atnaujinkime Europą“), kurios aktyviai dalyvauja svarbiausių postų dalybose ir nulemia svarbiausius sprendimus.

Keturių Europos Parlamento kadencijų duomenys rodo (žr. 3 pav.), kad Lietuvoje rinkti Europos Parlamento nariai daugiausia dedasi prie trijų didžiausių frakcijų, jungiančių liberalus, konservatorius ir krikščionis demokratų bei socialdemokratų. Žaliųjų frakcijos nariais Lietuvos atstovai tapo tik per dvi paskutines kadencijas. Nors Lietuvoje euroskepticizmas nėra populiarus, keli Europos Parlamento nariai paskutines tris kadencijas dedasi prie euroskeptiškos frakcijos. Pavyzdžiui, Voldemaras Tomaševskis visas tris kadencijas priklauso Europos konservatorių ir reformuotojų frakcijai, o Rolandas Paksas yra priklausęs frakcijai Laisvės ir tiesioginės demokratijos Europa.

3 pav. EP narių, rinktų Lietuvoje, pasiskirstymas pagal politines grupes

Pastaba. Aštuntosios EP kadencijos metu V. Mazuronis nuo 2015 m. išėjo iš Laisvės ir tiesioginės demokratijos Europos frakcijos ir perėjo į ALDE politinę grupę EP; A. Guoga nuo 2016 m. išėjo iš ALDE ir prisidėjo prie EPP.

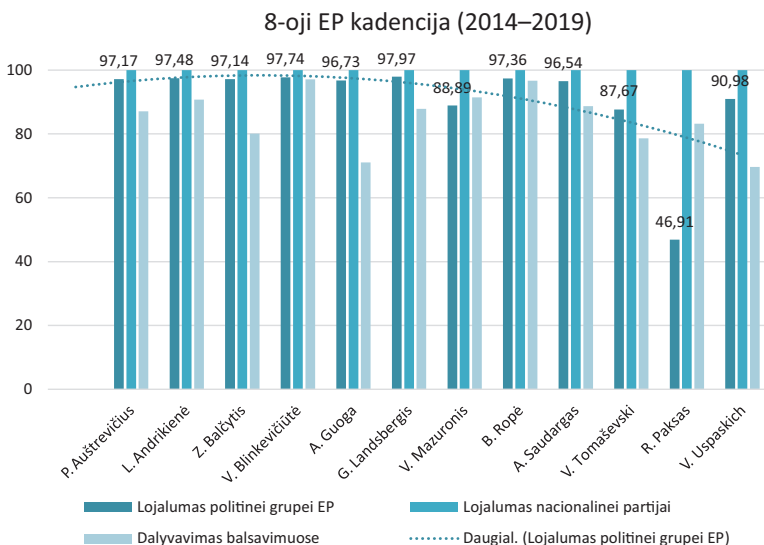
Toks Lietuvoje rinktų Europos Parlamento narių pasiskirstymas į politines grupes rodo, kad jie gali sėkmingai atstovauti Lietuvos piliečių interesams, nes dauguma priklauso didelėms frakcijoms. Būnant jose, pasak V. Blinkevičiūtės, galima sėkmingiau bandyti daryti įtaką frakcijos pozicijai, kurios įprasta laikytis balsuojant:

Pats efektyviausias būdas Europos Parlamente pasiekti nacionalinį prioritetą yra dirbti su politinėmis partijomis, dirbti su politinėmis frakcijomis. Žinoma, dirbti su savo politine grupe, įrodyti, suvienyti kitas politines grupes, nes nė viena politinė grupė, [nė] vienas parlamentaras atskirai čia nieko nepasieks, norint, kad būtų tam tikri rezultatai, reikia dirbti kartu su savo politine šeima, <...> ir tikrai toks kelias yra galimas (interviu su V. Blinkevičiūte, 2019 m. gruodžio 4 d., Briuselis).

Interviu duomenys taip pat atskleidė, kad Europos Parlamente galima pasiekti tam tikrą nacionalinį prioritetą. Tada šaliai yra naudingiau turėti atstovų skirtingose politinėse grupėse, nes intensyviausiai reikia dirbti su konkrečios politinės grupės vadovybe, kuri ir formuoja tos grupės legislatyvos poziciją konkrečiu klausimu (interviu Nr. 10 su EP nario patarėja).

Būtent politinės grupės vadovybės įtaka sprendimams yra didžiausia. Vadovybė taip pat vykdo griežtą kontrolę. „Mano kadencijos metu mūsų liberalų frakcija ALDE tai pedantiškai skaičiuodavo, kas kaip balsuoja. Tai vidurkis frakcijos narių buvo 96 proc. lojalumo frakcijai. Mano paties koreliacija su frakcijos sprendimais buvo prastesnė – apie 89 proc. Taigi 11 proc. atvejų aš turėdavau kitokią nuomonę, kurią formulavo arba mano asmeniniai pasirinkimai, arba mano partijos rinkiminė programa, arba Lietuvos interesas, kaip aš jį suprasdavau“ (interviu telefonu su E. Gentvilu).

Taigi išryškėja nelojalumas politinei grupei Europos Parlamente. Remiantis tyrimo centro „Votewatch.eu“ duomenimis, praeitos – aštuntosios Europos Parlamento kadencijos – Lietuvoje rinkti Europos Parlamento nariai dažniausiai buvo lojalūs savo politinei grupei.

4 pav. EP narių balsavimo pasiskirstymas pagal lojalumą politinei grupei ir nacionalinei partijai

Pastaba. G. Landsbergį nuo 2016 m. gegužės 30 d. pakeitė Laima Liucija Andrikienė. Sudaryta S. Rakutienės, remiantis „Votewatch.eu“ duomenimis (<<https://term8.votewatch.eu/index.php>>, 2020-02-11).

Lojaliausi savo politinei grupei buvo Gabrielius Landsbergis, Vilija Blinkevičiūtė, Laima Andrikienė, Bronis Ropė, Petras Auštrevičius, Zigmantas Balčytis – šių EP narių lojalumas savo frakcijos pozicijai balsuojant Europos Parlamento plenarinėse sesijose buvo daugiau kaip 97 proc. O didžiausiu nelojalumu pasižymėjo Rolandas Paksas, kuris daugiau kaip 53 proc. balsuodamas nepritarė savo politinės grupės pozicijai. Taigi šie duomenys taip pat patvirtina hipotezę, kad ilguoju laikotarpiu per kadenciją Europos Parlamento nariai daugeliu atvejų yra pakankamai lojalūs savo politinei grupei EP. Tiesa, verta pažymėti, kad nelojalumas politinės grupės pozicijai nebūtinai tolygus nacionaliniam balsavimui ar nacionalinio intereso siekimui.

EP nariai pažymėjo, jog balsuoti kitaip nei nustatyta politinės grupės pozicija nėra draudžiama, tačiau būtina iš anksto informuoti politinės grupės / frakcijos vadovybę, kad būtų galima prognozuoti balsavimo rezultatus. „Mes savo grupėje esame sutarę – jei negali balsuoti ir palaikyt savo grupės pozicijos, tai gali nusišalinti“ (interviu su EP nariu P. Auštrevičiumi). Apie savo patirtį dėl balsavimo derinimo su politine grupe pasakoja ir L. Mažylis:

Vienu atveju labai rūščiai išbarė [kitus mano frakcijos narius – aut. past.] ir gana neįprastai, <...> labiau dėl pačio principo. Kada buvo balsuojama dėl A. Sacharovo premijos – politinė grupė sutarė veikti vieningai, o kas turėjo kitą nuomonę – reikėjo būtinai informuoti vadovybę, pasakyti, kad situacija būtų prognozuojama. O dabar sutarėm vienaip <...> ir staiga jos prabalsuoja [nubalsuoja] atvirkščiai. <...> drausmė yra drausmė (interviu su L. Mažyliu).

Kiti informantai pritarė, kad frakcijos gana stipriai kontroliuoja savo narius:

Prieš kiekvieną posėdį kiekvienas frakcijos narys gauna pluoštą dokumentų, kuriuose ties kiekvienu klausimu pažymėta +, – ar 0. Paprastai taip ir balsuodavom, nors, be abejo, būdavo tokių atvejų, kai laikai, kad partija padarė klaidą, kad galima buvo balsuot šiek tiek kitaip, tačiau tai dažniausiai būdavo asmeniniai įsitikinimai, o ne Lietuvos interesus. O kad Lietuvos interesus liestų būdavo nedaug tokių atvejų, kiek aš prisimenu. Pirmiausia tai Ignalinos atominės elektrinės uždarymas ir finansavimo klausimas, klausimas dėl Lietuvos priėmimo į eurozoną <...>, žemės ūkio finansavimas irgi buvo didelis Lietuvos interesus (interviu su J. V. Paleckiu).

A. Maldeikienė teigė, kad ji nėra balsavusi priešingai nei buvo numatyta jos politinėje grupėje EP, nes šios grupės pozicija neprieštaravo europarlamentarės pozicijai ir nuostatoms, tad ji nelabai ir žino apie kokią kontrolę ar sankcijas. Ji greičiau yra nepalaikanti Lietuvos vyriausybės pozicijos dėl išmokų suvienodinimo Lietuvos ūkininkams ir Stambulo konvencijos, nes jai Lietuvos pozicija nepriimtina ir ji balsuoja pagal sąžinę.

Aptarus Lietuvoje rinktų EP narių balsavimo tendencijas, matyti, kad hipotezė dėl balsavimo lojalumo EP politinei grupei pasitvirtina. Dauguma europarlamentarų išlaiko aukštą lojalumo lygį. Nelojalumas būdingesnis populistinių ir euroskeptinių partijų atstovams, kuriems svarbiausia yra įtikti savo nacionalinių partijų rinkėjams ir balsuoti taip, kaip naudingiausia jiems patiems, išlaikant lojalumą ne EP politinei grupei, kuriai priklauso, o savo idėjoms ir vertybėms, kurios atrodo svarbios. Be to, tikėtina, kad nelojalūs savo EP politinei grupei EP nariai yra dar ir dėl to, kad jiems būdinga pabrėžti savo antisistemiškumą, o ne kompromisiškumą.

Išvados

Kaip parodė tyrimo duomenys, dauguma apklaustų Lietuvoje rinktų Europos Parlamento narių savo veikloje turi spręsti kelių lygių interesų susidūrimo problemą. Trečdalis sakė, kad tokia interesų kolizija buvo ir (ar) yra dažna jų veikloje. Viena vertus, jiems tenka rinktis arba tai, ko siekia nacionalinė valstybė, tam tikros piliečių grupės, konkreti politinė partija, kuriai priklauso EP narys, arba tai, kokią legislatyvinę poziciją užima europinė politinė grupė, kuriai priklauso Europos Parlamento narys. Reprezentatyvi gyventojų apklausa (2020 m.) taip pat parodė, kad Lietuvos gyventojai dažniausiai (44 proc.) tikisi, jog EP nariai atstovaus nacionaliniams interesams.

Taigi Europos Parlamento narys savo veikloje susiduria su įvairiomis spaudimo grupėmis tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu. Siekdamas sėkmingos politinės karjeros ir būti perrinktas, konkretus EP narys turi sėkmingai „žaisti“ ir sąveikauti abiem lygmenimis, neignoruodamas nė vieno iš jų. Šitaip jam taikoma Roberto Putnamo dviejų lygmenų žaidimo teorija.

Europinių ir nacionalinių interesų susidūrimą EP nariai sprendžia įvairiai. Kai kurie jų visą kadenciją dažniausiai balsuoja pagal bendrą politinės grupės, kuriai priklauso Europos Parlamente, poziciją. Šią hipotezę patvirtina ir Lietuvos atvejis. Lietuvos atveju iš esmės pa-

sitvirtina ir antroji hipotezė, teigianti, kad su lojalumo problemomis dažniau susiduria valdančiosioms partijoms nacionalinėje politikoje priklausantys EP nariai. Pirmoji hipotezė pasitvirtino iš dalies, nes, nors dauguma teigė patiriantys nacionalinio ir europinio intereso koliziją, jų teigimu, toks interesų susidūrimas dažniau iškyla tarp jų EP politinės grupės ir nacionalinės vyriausybės suformuluotų legislatyvos pozicijų, o ne nacionalinės politinės partijos.

Opozicinėms partijoms nacionalinėje politikoje priklausantys EP nariai mažiau palaiko nacionalinės vyriausybės artikuliuotą prioritetą, esant interesų kolizijai, bet tai priklauso nuo konkrečių atvejų. Dažniausiai nuomonės ir sprendimas, kaip balsuoti, EP išsiskiria socialiniais ideologiniais klausimais. Beveik visi kalbinti informantai teigė, kad dažniausiai vieningai balsuoja užsienio politikos klausimais. Tai patvirtina ir faktas, jog absoliuti dauguma (8 iš 11) dabartinės kadencijos EP narių dėjos prie „Euronest“ parlamentinės asamblėjos, siekdami vykdyti Rytų partnerystės tikslus, kurie yra ilgalaikiai Lietuvos užsienio politikos prioritetai. Kitos sritys, kurias nurodė dauguma kalbintų EP narių, – žemės ūkio ir istorinės atminties klausimai.

Siekti nacionalinių tikslų Lietuvoje rinktiems EP nariams padeda aktyvi jų veikla politinėse grupėse, ypač didžiosiose, kai konkretų klausimą, problemą, aktualią Lietuvai, stengiasi „europėizuoti“ ir padaryti aktualią ir kitoms šalims. Interviu analizė rodo, kad Lietuvoje išrinkti EP nariai, priimdami sprendimą, nulemiantį jų balsą plenarinėse sesijose, atsižvelgia į kelis aspektus: konkrečią politinės grupės, kuriai priklauso, poziciją ir ryšį su kitais Lietuvos europarlamentarais; bendradarbiavimą su Lietuvos nuolatine atstovybe Europos Sąjungoje, kuri atstovauja vyriausybės pozicijai; nacionalinės politinės partijos poziciją, kuri padeda formuluoti konkrečius interesus ir prioritetus. Didžiausias prioritetas EP nario veikloje yra šių interesų derinimas. Jeigu to nepavyksta padaryti, ideologiniais klausimais opozicinių partijų atstovai dažniau palaiko politinės grupės EP poziciją, asmeninę nuostatą.

Atlikta analizė rodo, kad interesų derinimas EP nariams yra gana aktualus klausimas, kurio vieno sprendimo nėra. Nors daugelis apklaustų EP narių teigia, kad atstovauti savo valstybės piliečių interesams yra prioritetas, vis dėlto matyti, kad balsavimuose labiau dominuoja ideologinis EP politinių grupių prioritetas galvojant, kad taip geriausiai yra atstovaujama nacionalinių partijų rinkėjams, kurie ir delegavo tuos narius į Europos Parlamentą. Be to, galima įtarti, kad nacionaliniai prioritetai labiau vyrauja priešrinkiminėje retorikoje, kai itin svarbu pritraukti rinkėjus, aktualizuojant EP rinkimus kaip galimybę spręsti Lietuvai svarbius klausimus, o jau dirbant EP, kai sumažėja kontaktų su rinkėjais, kurių domėjimasis savo rinktų EP narių veikla tarprinkiminiu laikotarpiu prislopsta, kai aktyviau įsitraukiama į EP siūlomas įvairias veiklas, labiau galvojama apie visiems europiečiams svarbius dalykus ir vertybinius prioritetus.

Literatūra ir šaltiniai

- „Baltarusijos parlamentariai nedalyvauja Euronest veiklose“, *Euronest Parliamentary Assembly*, <<https://www.europarl.europa.eu/euronest/en/home/members.html>>, 2020-02-18.
- Brack N., Costa O., „Introduction: The European Parliament at a Crossroads“, *The Journal of Legislative Studies* 24 (1), 2018, p. 1–10, <<https://doi.org/10.1080/13572334.2018.1444622>>.
- Corneliu B., Manor I., „Revisiting Putnam’s Two-level Game Theory in the Digital Age: Domestic Digital Diplomacy and the Iran Nuclear Deal“, *Cambridge Review of International Affairs* 21 (3), 2018, p. 1–31, <<https://doi.org/10.1080/09557571.2018.1476836>>.
- Costello R., Thomassen J., Rosema M., „European Parliament Elections and Political Representation: Policy Congruence between Voters and Parties“, *West European Politics* 35 (6), 2012, p. 1226–1248, <<https://doi.org/10.1080/01402382.2012.713744>>.
- Debates of the European Parliament. Sitting of Wednesday, 18 July 1979, p. 21–22. *European Parliamentary Research Service*, archives. Visited 2019 December, 02–06.
- Euronest parliamentary assembly, <<https://www.europarl.europa.eu/euronest/en/home/members.html>>, 2020-02-18.
- European Parliament. Handbook on the ordinary legislative procedure. 2019. PE.640, <<http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/a3463454-10e5-4a8c-b205-ba942af7bb55/1189208EN.pdf>>.

- European Parliament: historical background, <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/11/the-european-parliament-historical-background>>, 2020-01-19.
- Europos Parlamentas, <<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20090302STO50535+0+DOC+XML+V0//LT>>, 2020-04-28.
- Europos Parlamente pasirašyta rezoliucija dėl Sausio 13-osios bylos – priešaky Rasa Juknevičienė ir komanda, <<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000085837/europos-parlamente-pasirasyta-rezoliucija-del-sausio-13-osios-bylos-priesaky-rasa-juknevicienne-su-komanda>>, 2020-01-05.
- Farrell D. M., Scully R., „The European Parliament: One Parliament, Several Modes of Political Representation on the Ground?“, *Journal of European Public Policy* 17 (1), 2010, p. 36–54, <<https://doi.org/10.1080/13501760903465173>>.
- Finke D., „Bicameralism in the European Union: Parliamentary Scrutiny as a Tool for reinforcing Party Unity“, *West European Politics* 40 (2), 2017, p. 275–294, <<https://doi.org/10.1080/01402382.2016.1188549>>.
- Finke D., „Domestic-level Parliamentary Scrutiny and Voting Behaviour in the European Parliament“, *Government and Opposition* 49 (2), 2014, p. 207–231, <<https://doi.org/10.1017/gov.2013.27>>.
- Grau i Segu M., „Democratic Representation and Information in a Supranational Setting: The Case of European Parliament (1979–2019)“, *Parliaments, Estates & Representation*, 2019, <<https://doi.org/10.1080/02606755.2019.1622227>>.
- Hausemer P., „Participation and Political Competition in Committee Report Allocation: Under what Conditions do MEPs represent their Constituents?“, *European Union Politics* 7 (4), 2006, p. 508–530.
- Hix S., „Towards a Partisan Theory of EU Politics“, *Journal of European Public Policy* 15 (8), 2008, p. 1254–1265, <<https://doi.org/10.1080/13501760802407821>>.
- Hix S., *Europos Sąjungos politinė sistema*, Vilnius: Eugrimas, 2006.
- Laffan B., „The European Parliament in Turbulent Political Times: Concluding Reflections“, *Journal of European Integration* 41 (3), 2019, p. 405–416, <<https://doi.org/10.1080/07036337.2019.1599881>>.
- Lindberg B., „Are Political Parties controlling Legislative Decision-making in the European Parliament? The Case of Services Directive“, *Journal of European Public Policy* 15 (8), 2008, p. 1184–1204, <<https://doi.org/10.1080/13501760802407706>>.
- Lindberg B., Rasmussen A., Warntjen A., „Party Politics as Usual? The Role of Political Parties in EU Legislative Decision-making“, *Journal of European Public Policy* 15 (8), December 2008, p. 1107–1126, <<https://doi.org/10.1080/13501760802407623>>.
- Lindstadt R., Slapin J. B., Vander Wielen R. J., „Adaptive Behavior in the European Parliament: Learning to Balance Competing Demands“, *European Union Politics* 13 (4), 2012, p. 465–486, <<https://doi.org/10.1177/1465116512441267>>.
- Miniotaitė G., „Europos normatyvinė galia“ ir Lietuvos užsienio politika, *Politologija* 3 (43), 2006, p. 3–19.

- Mühlböck M., „National versus European: Party Control over Members of the European Parliament“, *West European Politics* 35 (3), 2012, p. 607–631, DOI: 10.1080/01402382.2012.665743, <<https://doi.org/10.1080/01402382.2012.665743>>.
- Putnam R. D., „Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-level Games“, *International Organization* 42 (3), 1988, p. 427–460, <<http://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Putnam-The-Logic-of-Two-Level-Games.pdf>>.
- Rasmussen A., „Party Soldiers in a Non-partisan Community? Party Linkage in the European Parliament“, *Journal of European Public Policy* 15 (8), 2008, p. 1164–1183, <<https://doi.org/10.1080/13501760802407672>>.
- Raunio T., Wiberg M., „Controlling Outcomes: Voting Power in the European Parliament 1979–2000“, *Journal of European Integration* 24 (2), 2002, p. 75–90, <<https://doi.org/10.1080/07036330290024687>>.
- Servent A. R., „The Role of the European Parliament in International Negotiations after Lisbon“, *Journal of European Public Policy* 21 (4), 2014, 568–586, p. 568–567, <<https://doi.org/10.1080/13501763.2014.886614>>.
- Skusevičienė D., „Europos parlamento narių balsavimas: kodėl jie yra lojalūs nacionalinėms valstybėms?“, *Politologija* 2 (58), 2010, p. 48–71, <<https://doi.org/10.15388/polit.2010.2.8309>>.
- Slapin J. B., Proksch S. O., „Look who’s talking: Parliamentary Debate in the European Union“, *European Union Politics* 11 (3), 2010, p. 333–357, <<https://doi.org/10.1177/1465116510369266>>.
- Tallberg J., *Leadership and Negotiation in the European Union*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Thiem J., „A Supranational Elite (in the Making)? Agency Relations in the European Parliament and the Role of National Parties“, paper prepared for the ECPR Joint Sessions of Workshops, Helsinki, May 2007.
- Vilpišauskas R., Vandecasteele B., Vaznonytė A., „The Lithuanian Presidency of the Council of the European Union advancing Energy Policy and Eastern Partnership Goals: Conditions for exerting Influence“, *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2015, p. 11–37, <<http://lfpr.lt/wp-content/uploads/2015/09/LFPR-29-Vilpisauskas.pdf>>.
- Vitkus G., Novagrockienė J., „Lietuvos įtaka ES Tarybos sprendimams“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, 2007, t. 6, 2008, p. 91–120.
- Vote watch.eu Vote details. Recent actions by the Russian Federation against Lithuanian judges, prosecutors and investigators involved in investigating the tragic events on 13 January 1991 in Vilnius, <<https://www.votewatch.eu/en/term9-recent-actions-by-the-russian-federation-against-lithuanian-judges-prosecutors-and-investigators-inv.html>>, 2020-01-05.
- Weib W., „Delegation to Treaty Bodies in EU Agreements: Constitutional Constraints and Proposals for Strengthening the European Parliament“, *European Constitutional Law Review* 14, 2018, p. 532–566, <<https://doi.org/10.1017/s1574019618000305>>.

Interviu sąrašas

Nr.	EP nario interviu	Data ir vieta	Tyrėjas
1	Interviu su B. Rope	2019 m. gruodžio 4 d., Europos Parlamentas, Briuselis	Interviu atliko S. Rakutienė
2	Interviu su V. Blinkievičiūte	2019 m. gruodžio 4 d., Europos Parlamentas, Briuselis	Interviu atliko S. Rakutienė
3	Interviu su P. Auštrevičiumi	2019 m. gruodžio 5 d., Europos Parlamentas, Briuselis	Interviu atliko S. Rakutienė
4	Interviu su J. Oleku	2019 m. gruodžio 3 d., Europos Parlamentas, Briuselis	Interviu atliko S. Rakutienė
5	Interviu su L. Mažyliu	2019 m. gruodžio 5 d., Europos Parlamentas, Briuselis	Interviu atliko S. Rakutienė
6	Interviu su R. Juknevičiene	2019 m. gruodžio 5 d., Europos Parlamentas, Briuselis	Interviu atliko S. Rakutienė
7	Interviu su E. Gentvilu	2020 m. birželio 25 d. telefonu	Interviu atliko S. Rakutienė
8	Interviu su J. V. Paleckiu	2020 m. birželio 30 d. telefonu	Interviu atliko S. Rakutienė
9	Interviu su A. Maldeikiene	2020 m. liepos 2 d. telefonu	Interviu atliko I. Unikaitė-Jakuntavičienė
10	Interviu Nr. 10, naudojant „What’s up“, su EP nario patarėja	2020 m. liepos 8 d. telefonu	Interviu atliko S. Rakutienė